

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Rozvod jako sociální problém

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.**

**Vypracoval:
Pavel Walter**

Brno 2005

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Rozvod jako sociální problém“ vypracoval samostatně s použitím uvedených informačních zdrojů.

.....

Pavel Walter

Děkuji panu doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, Csc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Brno 15. listopadu 2005

Pavel Walter

OBSAH

ÚVOD	1
1 Právní úprava manželství	3
1.1. Manželství	3
1.2. Podmínky pro vznik manželství	3
1.3. Způsob uzavření manželství dle zákona o rodině	5
1.4. Okolnosti vylučující manželství	6
1.5. Vztahy mezi manžel	7
1.6. Zánik manželství	8
2 Rozvodovost	12
2.1. Obecně o rozvodovosti	12
2.2. Rozvodovost do roku 1990	13
2.3. Příčiny rozvodů v letech 1960 – 1990	15
2.4. Rozvodovost po roce 1990	17
2.5. Příčiny rozvodů po roce 1990	18
2.6. Shrnutí	20
3 Rodina – výchova	22
3.1. Rodina	22
3.2. Rozpad rodiny	25
3.3. Neúplná rodina	28
3.4. Výchova dítěte v neúplné rodině	29
4 Sociální pomoc	31
4.1. Sociální péče	31
4.2. Sociální služby	34
4.3. Domov sv. Markéty pro matky s dětmi v tísní	35

Závěr	38
Resumé	39
Anotace	40
Literatura a prameny	41
Odkazový a poznámkový aparát	44
Přílohy	

ÚVOD

Zadání mé bakalářské práce zní: „**Rozvod jako sociální problém**“.

Toto téma jsem si vybral, protože si myslím, že jde o problém týkající se stále více lidí, ať již u nás nebo ve světě. Rozvodovost postihuje všechny sociální vrstvy, má negativní a stresující vliv nejen na děti, ale i na samotné rozvádějící se rodiče. Následky rozvodů zasahují i do důležitých životních oblastí. Cílem práce je seznámit se s problémy rozvodů, příčinami, které k nim vedou, a s porozvodovými problémy.

V minulosti byl život lidí do značné míry ovlivněn církví, která rozvod nepřipouštěla, a tudíž rozvodovost nebyla tak vysoká. Rozvod ale v současnosti nepředstavuje nějakou společenskou ostudu či znemožnění se. Je to jen neschopnost partnerů zvládnout společně manželské a rodičovské role a povinnosti. Bohužel v dnešní době vlivem mnoha různých činitelů dochází k tomu, že je rozvodovost velmi vysoká a postihuje partnery nejrůznějšího věku, především manželství uzavíraná v důsledku těhotenství manželky, protože se v mnoha případech vyskytuje nevyzrálост obou manželů. Jde také o jiné činitele, které přispívají k rozvodu, a to především o manželské poruchy vzniklé exogenními zásahy u nedisponovaných jedinců, kde příčiny konfliktu přichází z prostoru mimo manželství. Je to například řešení bytové situace, výše rodinných příjmů, soužití s rodiči některého z manželů, pracovní přepětí apod. Další příčiny mohou vzniknout soužitím dvou disponovaných jedinců. Pokud se v manželství sejdou dva jedinci, kteří jsou disponováni ke vzniku konfliktu, dochází ke konfliktu velice brzy. V tomto případě se může jednat o explozivní jedince projevující se záchvaty zlosti, pedanty, nebo-li úzkostlivé puntičkáře, alkoholiky, žárlivce, jedince trpící hysterií nebo poruchou sexuální aktivity. V neposlední řadě jsou to poruchy

vzniklé zásahem mimomanželského vztahu. Ten je pro manželské soužití závažným ohrožením. Velice často se jedná o nahodilý sexuální kontakt bez citového vztahu.^{1/}

Rozvod prochází několika různými fázemi, a to: fáze před rozvodem, při rozvodu a po rozvodu. Každá z těchto fází je charakterizována odlišným průběhem. Rozvod je ve většině případů nemalou zátěží pro všechny členy rodiny, hlavně děti. U partnerů se objevují nejrůznější poruchy, jako např. psychosomatické, stres, poruchy spánku apod.

Porozvodové komplikace, jež jsou u každého z rozvedených manželů různé a postihují manžele nezávisle na sobě, velice často směřují k četným problémům, které není rozvedený partner někdy schopen sám vyřešit.

1. Právní úprava manželství

1.1. Manželství

Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Manželství se uzavírá svobodným a úplným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství, učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci, nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se činí slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

Takto charakterizuje manželství v § 1 až 3 zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších dodatků a předpisů. Ten také stanoví podmínky, jejichž splnění je předpokladem pro uzavření platného manželství.

1.2. Podmínky pro vznik manželství

Snoubenci jsou povinni předložit:

- a) rodný list
- b) občanský průkaz, který potvrzuje státní občanství a trvalý pobyt
- c) v případě, že jde o další manželství, doklad o tom, že předchozí manželství zaniklo, tj.
 - úmrtní list zemřelého nebo pravomocné rozhodnutí o prohlášení manžela za mrtvého
 - pravomocný soudní rozsudek o rozvodu předchozího manželství
- d) jde-li o osobu nezletilou, starší 16-ti let, pravomocné soudní rozhodnutí o povolení uzavřít manželství

e) prohlášení snoubenců, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství.

Je-li život toho, kdo chce uzavřít manželství, přímo ohrožen, není třeba předložit doklady, jinak k uzavření potřebné. I v takovém případě však musí snoubenci prohlásit, že jim nejsou známy okolnosti, které by uzavření manželství vylučovaly.

Z důležitých důvodů může příslušný úřad povolit, aby prohlášení jednoho ze snoubenců, že vstupuje do manželství, učinil jeho zástupce. Podmínkou je plná moc a úředně ověřený podpis. Každý ze snoubenců musí být v plné moci přesně uveden.

Dále jsou snoubenci povinni při uzavření manželství před matričním úřadem nebo oprávněným orgánem církve souhlasně prohlásit, zda příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, či zda si ponechají svá dosavadní příjmení nebo zda spolu s příjmením bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí.

Ponechají-li si svá dosavadní příjmení, prohlásí, které z jejich příjmení bude příjmením společných dětí.

1.3. Způsob uzavření manželství dle zákona o rodině

Zákon o rodině stanoví způsob uzavření manželství v § 4, 4a a 5, a to sňatkem:

- a) občanským (§ 4 zák. o rodině)
- b) církevním (§ 4a zák. o rodině)
- c) před zastupujícím orgánem ČR (§ 5 zák. o rodině)

ad a)

Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před starostou (primátorem), nebo pověřeným členem obecního zastupitelstva matričního úřadu, v jehož obvodu má jeden z nich trvalý pobyt. Každý obecní úřad nevede matriku. Dle zákona mohou být sdruženy dva nebo více obecních úřadů k vedení matrik – matriční obvod. Místně příslušný je obecní úřad pověřený vést matriky pro obvod, v němž má jeden ze snoubenců trvalý pobyt. Jestliže mají snoubenci trvalý pobyt v obvodech různých obecních úřadů, je možné manželství uzavřít před kterýmkoli z nich. Není třeba žádat souhlas druhého orgánu.

ad b)

Do přijetí novely zákona o rodině byl v našem státě výlučnou formou uzavření manželství pouze občanský sňatek. Zákon o rodině připouštěl náboženské obřady, ale nepřipisoval jim žádné právní následky. Obřady mohly následovat pouze po občanském sňatku. Současná právní úprava dává snoubencům možnost výběru – uzavření manželství před orgánem státu nebo orgánem církve nebo náboženské společnosti. Obě formy uzavření manželství jsou rovnoprávné. Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky. Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek. Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před příslušným orgánem církve, v místě, určeném předpisem církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo úkony. I zde je potřeba řídit se podle předpisu konkrétní církve. Při uzavření

manželství církevní formou musí být dodrženy všechny podmínky pro uzavření manželství, stanovené zákonem o rodině.

ad c)

Občan České republiky může v zahraničí uzavřít manželství také před zastupitelským úřadem České republiky oprávněným k tomuto úkonu zvláštním předpisem.

V cizině může prohlášení snoubenců přijmout kapitán lodi, plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.

1.4. Okolnosti vylučující manželství

Zákon o rodině, kromě podmínek pro uzavření manželství, stanoví taktéž okolnosti, vylučující uzavření manželství a bránící uzavření platného manželství.

- a)** Manželství nemůže být uzavřeno s ženatým mužem nebo vdanou ženou. K výroku o neplatnosti nedojde a manželství, uzavřené s ženatým mužem či vdanou ženou, se stane platným, jakmile dřívější manželství zaniklo, a nebo bylo prohlášeno za neplatné.
- b)** Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci. Není rozhodující, zda jde o sourozence plnorodé nebo polorodé, tj. zda mají společné oba rodiče či jen jednoho. Totéž platí i o příbuzenství vzniklé osvojením, pokud osvojení trvá. Osvojenec nemůže uzavřít manželství ani se sourozenci z osvojeneckého poměru. V těchto případech neplatnost manželství vysloví soud, a to i bez návrhu.
- c)** Manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně, pokud je to v souladu se společenským účelem, může soud povolit uzavření manželství nezletilému, staršímu 16-ti let. Bez tohoto povolení je manželství neplatné a soud vysloví neplatnost i bez návrhu. K výroku neplatnosti však nedojde, jestliže manžel, který byl

v době uzavření nezletilý, již dovršil 18 let, nebo jestliže manželka otěhotněla.

- d)** Manželství nemůže uzavřít osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům. Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, může manželství uzavřít pouze s povolením soudu. Soud může osobě, která je stížena duševní chorobou, jež měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, uzavření manželství povolit, je-li zdravotní stav slučitelný s manželstvím.

1.5. Vztahy mezi manžely

Zákon o rodině stanoví, že muž a žena mají v manželství stejná práva a povinnosti. Jde o práva a povinnosti osobní povahy a práva a povinnosti majetkové povahy. Manželé jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Další povinností je uspokojování potřeb rodiny dle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Za uspokojování potřeb se považuje také osobní péče o děti a společnou domácnost. Jedná se o zásadu rovnoprávnosti muže a ženy, jestliže zákon ukládá manželům stejnou povinnost starat se o uspokojování potřeb rodiny. Nejde tu však o mechanickou rovnost. Každý z manželů plní svou povinnost podle svých schopností a možností. Neplní-li jeden z manželů svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti, rozhodne na návrh druhého manžela ve věci soud.

Jednání jednoho z manželů při obstarávání běžných věcí rodiny zavazuje oba dva manžele společně a nerozdílně. Toto ustanovení řeší situaci, kdy jeden z manželů jedná sám, a z jeho právního úkonu vznikl solidární závazek manželů. Manžel však může vznik solidárního závazku z jednání druhého manžela vyloučit. O záležitostech rodiny rozhodují oba manželé společně. Nedohodnou-li se o podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. I toto ustanovení vyplývá z rovnoprávnosti manželů, tedy muže a ženy v rodině. Manžel

je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něj běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.

1.6. Zánik manželství

Manželství jako právem předpokládaný vztah zaniká jen způsobem stanoveným zákonem (§ 22 – 29 zákona o rodině) a to:

- a) smrtí, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého
- b) rozvodem
- c) vyslovením neplatnosti manželství

ad a)

Z osobně právní povahy manželství vyplývá, že tento vztah může existovat jen za života manželů. Jestliže jeden z manželů zemře, manželství zaniká.

Zánik manželství smrtí jednoho z manželů je nejpřirozenějším způsobem zániku manželství. Zákon o rodině ho proto uvádí na prvním místě, stejné právní následky má také prohlášení manžela za mrtvého. V uvedeném zákoně je stanoveno, že byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí nabude právní moci. Dojde-li ke zrušení prohlášení za mrtvého, zaniklé manželství se neobnoví, pokud manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové.

ad b)

Zákon o rodině stanoví, že manželství soud může rozvést pouze na návrh jednoho z manželů, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.

Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.

Dále soud rozvede manželství podle zákona o rodině, jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu alespoň šest měsíců nežijí a k návrhu o rozvod se druhý manžel připojí. Má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 zákona o rodině jsou splněny.

Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy:

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a
- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Nežijí-li však spolu manželé déle než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24 zákona o rodině.

Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby. Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může

být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu. Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

Soud však styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí. Jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže. Soud může upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci, je-li to v zájmu dítěte. Pokud se změní poměry, soud může i bez návrhu změnit rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich práv a povinností.

Právní předpis, který upravuje podmínky manželství a s tím spojenou problematiku, jak již bylo řečeno je:

Zákon o rodině č. 94/1963

Datum přijetí: 4. prosince 1963

Datum účinnosti: 1. dubna 1964

Změny a doplňky předpisu:

<i>Provedené:</i>	<i>číslo:</i>	<i>s účinností:</i>
zákonem	132/1982 Sb.	1. Dubna 1983
zákonem	234/1992 Sb.	1. Července
1992		
nálezem ústavního soudu	72/1995 Sb.	1. Října 1995
zákonem	91/1998 Sb.	1. Srpna 1998

Další problematika vyskytující se v souvislosti s uzavřením manželství a jeho zániku, především rozvodu, pokud není řešena v zákoně o rodině se řídí ustanovením občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů a doplňků.

2.Rozvodovost

2.1. Obecně o rozvodovosti

Jedním z faktorů, který působí v civilizovaných společnostech na rostoucí počet rozvodů, je tempo společenských změn. V uplynulém století platily pro každou generaci jiné zvyklosti, které se týkají výkonu manželských rolí a fungování rodiny. Ale i na úrovni jedné generace vedle sebe existují různé modely rodinného chování, přičemž žádný z nich není chápán jako univerzální, nebo závazný. V životním stylu obyvatel ve vyspělých společnostech působí mnoho změn: častá změna zaměstnání, změna bydliště, apod. Tyto změny jsou motivovány hlavně větším prospěchem. Žijeme v uspěchané a konzumní době, kdy majetek pro většinu lidí představuje vrchol veškeré činnosti a snažení. Nelze se divit, že manželství někteří začínají považovat za ekvivalent běžně nabízeného zboží. Pokud se vyskytnou v jejich soužití první problémy, nemají zájem je řešit a raději hledají nového partnera. Rodina již není pro všechny jednoznačnou prioritou a smyslem života jako dříve a nelpí na jejím udržení za každou cenu. S ohledem na výchovu nejmladší generace takový přístup není nejsprávnější. Stále však převažují lidé, pro které je jejich vlastní rodina a manželství jednou z nejdůležitějších životních hodnot.

Rozvod se koncem osmdesátých let stal standardním a velice častým řešením manželských krizí a neshod. V našem státě jsou rozvody záležitostí hlavně mladých manželských párů. To souvisí hlavně s vysokým počtem častých sňatků, uzavíraných z důvodů těhotenství partnerky. Tyto rychle a snadno uzavíraná manželství jsou také rychle ukončena rozvodem. Jistým řešením by mohlo být dlouhodobější soužití mladého páru ještě před uzavřením manželství. Tato varianta připadá v úvahu pouze v tom případě, že tyto mladé páry mají kde bydlet.

Rozhodnutí k rozvodu není obvykle záležitostí okamžiku. Předchází mu různě dlouhá krize manželství. V ní jsou projevy nepřátelství střídány pokusy o smíření a už během ní se manželé mohou chovat nevypočitatelně. Největším traumatem je samo rozvodové řízení. Zde se obvykle veřejně probírají do detailů různé intimnosti a nepřátelství jde až do extrému. Jen ve výjimečných případech spolu rozvádějící se manželé jednají „fair“. Mnohem obvyklejší je vzájemné ubližování, pomlouvání, vyčítání a klamání.

Všichni účastníci rozvodu pochopitelně něco ztrácí – dospělí ztrácejí svého partnera, děti přicházení o stálou přítomnost jednoho z rodičů (většinou otce). Někteří účastníci rozvodu musí v souvislosti s ním změnit bydliště, ekonomické ztráty jsou pravidlem. Rozvedená žena je daleko více zatížena provozem rodiny, protože je na něj úplně sama. Může se také negativně měnit vztah dětí k některému z rodičů.

2.2. Rozvodovost do roku 1990

Politické, ekonomické a sociální podmínky života občanů v totalitním systému vedly nejen u nás, ale i v ostatních socialistických zemích k vytváření modelů demografického chování, které se významně odlišovaly od chování, které převažovalo v demokratických státech s vyspělým tržním hospodářstvím. Dřívější způsob chování obyvatelstva byl obdobně jako v ostatních socialistických zemích podmíněn značnými sociálními podporami v různých oblastech a existencí někdy až neúnosných sociálních jistot. Tato situace nedávala prostor pro vlastní rozhodování a pocit odpovědnosti.

Demografické chování převažující v České republice ještě na konci 80. let bylo projevem konzervačních tendencí

komunistického režimu v předcházejících čtyřiceti letech. Poválečné snížení věku plnoletosti z 21 na 18 let, diktatura politického režimu, spolu s malým tlakem na konečnou úroveň vzdělání, malá možnost osobní seberealizace, přednostní přidělování bytů rodinám, novomanželské půjčky (od roku 1973) a další materiální a finanční výhody sezdaným párům v prostředí plné zaměstnanosti, vytvořily standardnost sňatkového chování. Všeobecně dobře dosažitelný rozvod a pozitivní společenský přístup k rozvedeným osobám působily na konečné procento mladých lidí, kteří alespoň jednou v životě uzavřeli sňatek a v případě rozvedených nebo ovdovělých osob sňatek vyššího pořadí.^{2/}

Počet uzavřených sňatků stále stoupal. V roce 1960 bylo uzavřeno 74 173 sňatků, v roce 1970 přes 90 tisíc sňatků. Nejvíce manželství pak vzniklo v roce 1973 a to 99 518. V následujících letech se počet vzniklých manželství pohyboval okolo hranice 80 tisíc. V roce 1990 se tento počet zvedl na 90 953.

Se zvyšujícím se počtem uzavřených sňatků, kdy do manželství vstupují v převážně většině velmi mladé páry se zvyšuje také míra rozvodovosti. V roce 1960 to bylo 12 970 rozvodů a v roce 1970 už je to 21 516 rozvodů. Následně pak v roce 1975 je to 26 154 rozvodů, a v roce 1980 se rozvedlo 27 218 manželství. V roce 1985 pak končí rozvodem 30 489 a v roce 1990 je to 32 055 manželství.

Z těchto čísel vyplývá, že za uplynulé období 30 let se zvýšil počet rozvodů ročně o více než dvojnásobek.

2.3. Příčiny rozvodů v letech 1960 až 1990

Příčiny na straně muže

Příčina rozvratu	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Celkem	12 970	16 196	21 516	26 154	27 218	30 489	32 055
1. Neuvážený sňatek	222	1 260	1 175	859	1 063	321	1 788
2. Alkoholismus	1 538	2 111	2 981	3 489	4 462	4 932	3 301
3. Nevěra	3 819	3 509	3 389	5 037	4 990	6 384	4 795
4. Nezáměr o rodinu, opuštění soužití	842	1 402	2 992	3 115	2 296	1 730	2 428
5. Zlé nakládání, trestný čin	1 480	1 944	2 181	2 820	1 837	1 725	872
6. Rozdíl povah, názorů a zájmů	1 380	2 271	4 279	5 513	7 091	8 471	12 978
7. Zdravotní důvody	245	312	294	360	341	227	335
8. Sexuální neshody	346	725	972	1 024	1 008	986	855
9. Ostatní příčiny	1 875	1 886	1 827	1 937	1 382	1 519	2 534
10. Soud nezjistil zavinění	1 223	776	1 426	2 000	2 748	4 194	2 169

Jak je vidět z tabulky tak příčiny rozvratu manželství na straně muže se výrazně nemění. Rozdíl je vidět v letech 1960 až 1970, kdy hlavní příčinou byla nevěra a rozdíl povah byl v roce 1960 až na pátém místě. Od roku 1970 je příčina rozdíl povah, názorů a zájmů na prvním místě, nevěra zůstává na místě druhém a jako třetí nejvíce zjištěná příčina je alkoholismus. Dále jsou to ostatní nebo nezjištěné příčiny. Výrazný podíl na rozvodovosti má také nezáměr o rodinu a zlé nakládání. Své místo v žebříčku příčin rozvratu manželství mají také důvody jako sexuální neshody nebo neuvážený sňatek. Nejméně rozvodů je pak ze zdravotních důvodů.

Příčiny na straně ženy

Příčina rozvratu	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Celkem	12 970	16 196	21 516	26 154	27 218	30 489	32 055
1. Neuvážený sňatek	152	1 508	1 285	858	1 063	321	1 788
2. Alkoholismus	49	47	85	119	178	270	301
3. Nevěra	3 708	3 237	2 676	4 691	4 591	5 706	4 235
4. Nezáměr o rodinu, opuštění soužití	817	1 154	2 431	3 339	2 212	977	802
5. Zlé nakládání, trestný čin	358	559	281	369	135	117	45
6. Rozdíl povah, názorů a zájmů	1 416	2 665	4 675	5 681	7 091	8 471	12 978
7. Zdravotní důvody	273	454	369	494	368	376	403
8. Sexuální neshody	326	769	1 074	1 089	1 002	981	855
9. Ostatní příčiny	2 026	2 231	1 994	1 794	1 244	1 262	3 015
10. Soud nezjistil zavinění	3 845	3 572	6 646	7 720	9 334	12 008	7 633

Při srovnání příčin rozvratu manželství na straně mužů a žen zjistíme, že u žen se zcela suverénně objevuje na prvním místě ukazatel, že soud nezjistil zavinění. V letech 1960 až 1970 se stejně jako u mužů příčina rozdíl povah, názorů a zájmů objevuje až na čtvrtém, respektive třetím místě. Na druhém místě je nevěra. Od roku 1970 je rozdíl povah na druhém místě a nevěra na místě třetím. Oproti mužům je zcela zanedbatelnou příčinou alkoholismus, ale jako závažnější důvod se objevují sexuální neshody. Také zdravotní důvody pro rozvod jsou u žen častější než u mužů.

Z údajů o příčině rozpadu manželství vyplývá, že nejčastější příčiny jsou : rozdílnost povah, nevěra a alkoholismus (na straně muže, na straně ženy je tato příčina zanedbatelná). Dále pak je to nezáměr o rodinu a ostatní příčiny. Zcela zanedbatelné je množství rozvodů ze zdravotních důvodů.

2.4. Rozvodovost po roce 1990

V roce 1984 poprvé překročil počet rozvodů v České republice hranici 30 tisíc. Po roce 1989 se růst počtu rozvodů zastavil a na této vysoké úrovni, kde se ustálil po celá devadesátá léta. Maximum počtu rozvodů bylo zaznamenáno v roce 1996 - 33 113 rozvodů, v tomto roce byla i nejvyšší hrubá míra rozvodovosti (počet rozvodů na 1 000 obyvatel).

. V roce 1999 byl přerušen trend mírného růstu rozvodovosti. Ve srovnání s předchozími roky počet rozvodů výrazně klesl, a to na 23 657. Tím se dostal na úroveň roku 1971. Náhlý úbytek rozvodů byl způsoben změnou v legislativě. Od 1. srpna 1998 platí v České republice zákon č.91/1998 Sb., jenž změnil a doplnil zákon o rodině č.94/1963 Sb. a tím podmínky pro rozvod upravil. Podmínkou rozvodu je mimo jiné to, že partneři žijí nejméně šest měsíců odděleně a oboustranný souhlas partnerů s podáním návrhu na rozvod. V praxi výši rozvodovosti nejvíce ovlivnilo ustanovení paragrafu 25 změněného zákona, jež určuje, že „ Manželství nelze rozvést, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.“ Toto ustanovení podstatně komplikuje rozvodové řízení v rodinách s dětmi. Novelizace zákona rovněž neumožňuje rozvést manželství kratšího trvání než jeden rok. Snížení počtu rozvodů v roce 1999 způsobené zpřísněním rozvodové legislativy bylo vystřídáno v roce 2000 kompenzačním vzestupem a počet rozvedených manželství dosáhl opět téměř hranici třiceti tisíc. Zčásti se zřejmě jednalo o rozvody, které byly v důsledku novelizace zákona o rodině pozdrženy. V roce 2001 počet rozvodů opět vzrostl nad 30 tisíc, to znamená, že rozvodovost pokračuje ve svém mírném vzestupu , který byl v období 1999-2000 pouze dočasně přerušen. V roce 2003 dosáhl počet rozvodů 32 824.

2.5. Příčiny rozvodů po roce 1990

Příčiny na straně muže

Příčina rozvratu	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Celkem	32 055	31 135	33 113	32 465	32 363	23 657	29 704	31 586	31 758	32 824
1. Neuvážený sňatek	1 788	1 385	1 296	1 286	1 148	698	656	505	558	380
2. Alkoholismus	3 301	2 915	2 907	2 818	2 629	1 509	1 719	1 648	1 560	1 453
3. Nevěra	4 795	4 002	4 119	3 979	3 898	2 105	2 371	2 284	2 071	2 078
4. Nezáměr o rodinu, opuštění soužití	2 428	2 279	2 446	2 418	2 195	1 270	1 569	1 532	1 285	1 191
5. Zlé nakládání, trestný čin	872	647	640	643	620	427	481	532	426	369
6. Rozdíl povah, názorů a zájmů	12 978	15 179	16 318	15 983	16 399	10 617	13 967	14 692	15 603	16 599
7. Zdravotní důvody	335	155	146	167	150	80	85	79	68	61
8. Sexuální neshody	855	514	481	482	407	195	168	156	143	136
9. Ostatní příčiny	2 534	2 905	3 591	3 610	3 777	5 178	6 626	7 590	7 589	8 059
10. Soud nezjistil zavinění	2 169	1 154	1 169	1 079	1 140	1 578	2 062	2 568	2 455	2 498

Při pohledu na statistiku příčin rozvratu manželství na straně muže ve sledovaném období je zcela jasně na prvním místě rozdíl povah, názorů a zájmů. Po roce 1990 zůstává na druhém místě nevěra a na třetím místě alkoholismus. K dalším podstatným důvodům patří ostatní příčiny a nezáměr o rodinu. Nejméně rozvodů pak bylo ze zdravotních důvodů. Od roku 2000 jsou na druhém a třetím místě ostatní příčiny a soudem nezjištěná zavinění, což lze přičíst změnám legislativy v roce 1998.

Pořadí zbývajících příčin rozvodů se v průběhu celého časového období téměř nemění.

Příčiny na straně ženy

Příčina rozvratu	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Celkem	32 055	31 135	33 113	32 465	32 363	23 657	29 704	31 586	31 758	32 824
1. Neuvážený sňatek	1 788	1 399	1 283	1 301	1 197	686	667	519	557	400
2. Alkoholismus	301	225	247	251	247	156	144	167	155	149
3. Nevěra	4 235	3 277	3 136	2 925	2 718	1 510	1 676	1 480	1 267	1 312
4. Nezájem o rodinu, opuštění soužití	802	574	628	552	455	321	370	404	373	426
5. Zlé nakládání, trestný čin	45	47	50	33	24	17	25	19	23	29
6. Rozdíl povah, názorů a zájmů	12 978	15 550	16 664	16 388	16 739	11 150	14 573	14 964	15 757	16 502
7. Zdravotní důvody	403	165	172	173	146	94	81	72	66	54
8. Sexuální neshody	855	527	480	490	424	201	181	165	146	130
9. Ostatní příčiny	3 015	3 923	4 554	4 559	4 376	5 839	7 903	9 363	9 278	9 608
10. Soud nezjistil zavinění	7 633	5 448	5 899	5 793	6 037	3 683	4 084	4 433	4 136	4 214

U žen stejně jako u mužů je nejčastější příčinou rozvratu manželství v daném časovém období rozdíl povah, názorů a zájmů. Na dalších místech jsou ostatní příčiny a soudem nezjištěná zavinění. Následuje nevěra a neuvážený sňatek. Alkoholismus u žen, na rozdíl od mužů, tvoří zanedbatelné procento příčin rozvodů. Nejméně rozvodů pak mělo příčinu ve zlém nakládání, sexuálních neshodách a zdravotních důvodech.

V letech 1990 až 2003 je tedy na prvním místě příčin rozvratu manželství rozdíl povah, názorů a zájmů. Významnou roli má nevěra a u mužů alkoholismus. Stále více důvodů tvoří ostatní příčiny a soudem nezjištěná zavinění.

2.6. Shrnutí

Současná sňatečnost v České republice se z dlouhodobého hlediska jeví jako nízká.^{3/} Vedle obvyklých ekonomických a bytových potíží vede k odkládání sňatků i podstatně větší okruh zájmů mladých lidí: dosažení vzdělání, cestování, podnikání, pracovní pobyt v zahraničí, profesní kariéra, apod. Dá se předpokládat, že tyto vlivy budou působit i v budoucnosti a je pravděpodobné, že zvyšování průměrného věku snoubenců bude pokračovat.

Sílicí prosazování individuálních zájmů nad zájmy rodinné vede k častějším rozpadům rodin. Změnou legislativy v roce 1998 se podmínky rozvodu, především mladých manželství s dětmi, ztížily, jejich projednávání se zřejmě prodloužilo. Intenzita rozvrátů manželství, vedoucí k rozvodu se však nemění a rozvodem končí kolem 40 % manželství.^{4/} Česká republika tak nadále zůstává na čelním místě evropských zemí s nejvyšší úrovní rozvodovosti.^{5/}

Při pohledu na vývoj rozvodovosti od roku 1960 je vidět, že rozvodovost v České republice má stoupající tendenci. Od roku 1984, kdy poprvé překročila hranici 30 000 rozvodů se pohybuje do maxima z roku 1996 kdy se jednalo o 33 113 rozvodů. V meziročních intervalech nebyl růst rozvodovosti pravidelný, byly roky a dvouletá období, kdy počet rozvodů mírně klesl, pokles byl kompenzován a překonán pozdějším přírůstkem. Příčiny vedoucí k rozvratu manželství jsou stejné jak před rokem 1990, tak po něm. Hlavní příčinou je rozdíl povah, názorů a zájmů, což naznačuje bezproblémový rozvod po vzájemné dohodě. Podle vývoje v letech 1990 – 2003 je vidět, že uvádění extrémních příčin rozvratu manželství jako je nevěra či alkoholismus má stále nižší podíl. V posledních letech jsou stále častěji uváděny „ostatní příčiny“, kdy není uvedena konkrétní příčina rozvratu manželství.

Když porovnáám všechny ukazatele, docházím k závěru, že politické, ekonomicko – hospodářské a kulturně – společenské změny po roce 1989 nemají významný vliv na zvyšující se rozvodovost v České republice. Tyto změny, jak již bylo řečeno, mají vliv na vývoj sňatečnosti v ČR. Míra úbytku sňatků na konci 20. století je nejlépe patrná z hlediska dlouhodobého porovnání. Před rokem 1993 nikdy od roku 1945 neklesl roční počet sňatků v České republice pod 60 tisíc. V devadesátých letech však byla sňatečnost nejnižší za celou druhou polovinu 20. století. A roku 2003 byl uzavřen historicky nejnižší počet sňatků od první světové války – 48 943.^{6/}

V důsledku zvyšující se rozvodovosti a klesající sňatečnosti ubývá v České republice úplných rodin. Na tyto změny mělo vliv zejména to, že za deset let (1991 – 2000) sice bylo uzavřeno 601 tisíc manželství, ale bylo rozvedeno 301 tisíc manželství existujících. Počet manželství v naší společnosti klesl o 154 tisíc. Bylo to v důsledku vysoké rozvodovosti, ale také úmrtí jednoho z manželů. Rozváděná manželství, podle statistik trvají necelých třináct let a narodilo se v nich průměrně 1,5 dětí. Změny ve složení rodin a domácností se začínají promítat do života nejen těchto malých sociálních skupin, ale i do života celé společnosti.^{7/} Stoupající počet neúplných rodin také nemalou měrou ovlivňuje výchovu dětí.

Podklady pro zpracování této kapitoly byly získány na Krajské reprezentaci Českého statistického úřadu Brno, Jezuitská 2 a z internetových stránek Českého statistického úřadu: www.czso.cz

3. Rodina - výchova

3.1. Rodina

Rodina je chápána jako společně žijící malá skupina lidí spojená pokrevními svazky a citovými vazbami. Současnou rodinu je možno brát jako sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny v dosud známých společnostech je pár, který tvoří muž a žena a spojuje je nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je založena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz a na příbuzenství. Znakem každé rodiny je nejméně jedno dítě bez ohledu na jeho věk. Z pohledu socializace záleží jak se rodině daří zvládat funkce, které má plnit. Z tohoto hlediska jde o rodinu funkční – přiměřeně plní své funkce, afunkční -někdy dochází k poruchám v plnění jedné nebo více funkcí, nemá to však vliv na život rodiny vývoj dítěte a rodinu dysfunkční, kde se vyskytují vážné poruchy a je narušován proces socializace dítěte.^{8/}

Rodina plní základní funkce, kterými jsou:

- biologicko – reprodukční
- sociálně ekonomická
- socializační
- kulturně výchovná
- citová
- společenská

Biologicko – reprodukční funkce

Uspokojuje základní biologické a sexuální potřeby muže a ženy. Intimní vztah partnerů je základem rodičovství a zajišťuje generační návaznost.

Sociálně ekonomická funkce

Jedná se o materiální zabezpečení rodiny z příjmů pracujících členů. Patří sem povinnost člověka jako odpovědnost vůči dětem a vůči starým rodičům.

Socializační funkce

Dítě přichází na svět jako biologický jedinec. Během života se stává sociálním jedincem, který je zařazen do společnosti. Rodina vytváří pro dítě primární socializační a výchovné prostředí. V raném dětství jsou důležitým a prvním vzorem pro dítě jeho rodiče.

Kulturně výchovná funkce

Rodina se stará o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů. Předává jim kulturní dědictví a vštěpuje morální postoje. Děti zde získávají hodnotovou orientaci, která je provází během jejich života.

Emocionální funkce

Rodina poskytuje členům domov, životní zázemí, potřebnou péči v nemoci, pomoc v krizových situacích. Uspokojuje základní potřeby a vazby jako jsou porozumění, ochrana, sociální opora, odezva.

Společenská funkce

Rodina je základním článkem společnosti.^{9/}

Někdy se můžeme setkat s pojmem nukleární rodina, kdy je rodina chápána jako soužití manželského páru a jejich svobodných dětí. Ta tvoří základ pro širší rodinu. Jedná se o soužití dalších členů jako jsou prarodiče, tety a strýcové. Širší rodina nabízí větší šanci pro poskytnutí pomoci a emoční podpory v případě osobních krizí jednotlivých členů např. úmrtí ztráta zaměstnání, nemoc, rozvod, apod.^{10/}

Koncem 20. století byl charakteristickým znakem české rodiny fakt, že se jednalo převážně o manželskou rodinu. Společenskou normou společného života partnerů bylo uzavření manželství.^{11/}

Manželství nepředstavuje nějakou klasickou šablonu soužití, ale může mít různé formy. Například Miroslav Plzák uvádí ve své publikaci tyto typy manželství: ^{12/}

- a) tradiční manželství, tento typ představuje uzavřené každodenní soužití partnerů.
- b) tradiční otevřené manželství, manželé netráví všechnen volný čas společně, ale každý má své koníčky, kterým se věnuje.
- c) víkendová manželství, některý z manželů pracuje mimo bydliště a soužití se redukuje pouze na víkendy.
- d) námořnické manželství, je takové, kdy jeden z partnerů setrvává dlouhodobě mimo domov.
- e) podnikatelské manželství, jeden nebo oba partneři se věnují podnikání a jejich vzájemné soužití je minimální.

„Podnikatelské“ a „námořnické“ manželství nebylo u nás v minulosti nijak častým jevem. Politicko ekonomické změny po roce 1989 přinesly s sebou nové možnosti. V mnoha rodinách se jeden nebo oba partneři pouští do podnikání, nebo využívají možnosti odjet za prací do ciziny. Aby všechny tyto typy manželství byly možné závisí to na domluvě mezi partnery a jejich vzájemné toleranci a pochopení.

Rodina významně ovlivňuje výchovu dítěte a proto za tuto výchovu nese hlavní odpovědnost. Předpokladem úspěšné rodinné výchovy je dobrý společný způsob života rodičů a dětí. Výchovná funkce rodiny je nenahraditelná jakoukoli jinou výchovnou institucí. Příklady, postoje a jednání členů rodiny dotváří u dítěte rysy jeho osobnosti.^{13/}

3.2. Rozpad rodiny

Může se zdát, že překonáním fáze před rozvodem a samotným rozvodem jsou všechny problémy vyřešeny. Tak je tomu spíše výjimečně. Ne vždy přináší rozvod pro členy rodiny pocit úlevy a psychické stability.

V řadě případů však některý z dospělých členů rodiny pocituje určité porozvodové komplikace ještě dlouhou dobu. Mezi komplikace se řadí:

- a) psychické a somatické poruchy rodičů
- b) snížení životní úrovně
- c) změna způsobu zacházení s dítětem
- d) změna zaměstnání
- e) pokračující rodičovský konflikt
- f) nepravidelný styk s dítětem
- g) popuzení dítěte proti druhému z rodičů

ad a)

I několik let po rozvodu mohou někteří jedinci trpět podrážděností, únavou, nespavostí, špatnou náladou, neschopností se soustředit, lítostivostí.

ad b)

Po rozvodu se dělí společný majetek, někdy je nutné měnit byt. Člověk se musí smířit se ztrátou věcí, k nimž měl určitý vztah.

ad c)

V některých případech se matky, kterým soud svěří dítě do péče, příliš na dítě zaměří. Příliš se na ně upnou, nadměrně se mu obětují, rozmazlují ho, čímž může dojít ke vzniku přehnané závislosti.

ad d)

Nastávají situace, že rodič, který má dítě ve své péči, je nucen změnit zaměstnání, aby se mohl o dítě náležitě starat.

ad e)

Pokračující nepřátelství rodičů vyvolává v dítěti vnitřní napětí, které může přecházet v neurotické potíže, poruchy chování a jiné komplikace při vývoji jeho osobnosti.^{14/}

ad f)

Někteří rozvedení manželé si myslí, že rozvodem zanikají práva a povinnosti k dětem. Dítě potřebuje oba rodiče pro svůj zdravý, citový a duševní vývoj, pro formování své osobnosti a hmotné zabezpečení. Stejně jako oba rodiče, potřebuje dítě prohlubovat a udržovat citový vztah k příbuzným jako babičkám, dědečkům, tetám, strýcům atd. Jestliže se rodič, jemuž jsou svěřeny děti do výchovy, snaží vyřadit druhého rodiče ze života dětí, vede to k dlouhodobým konfliktům a traumatizaci dětí.^{15/}

ad g)

K ovlivnění dětí při styku s druhým rodičem dochází často tam kde:

- v rodinném životě manželů existovaly značné konflikty
- při rozvodovém řízení u soudu konflikty trvaly
- při styku dítěte s druhým rodičem, kterému nebylo svěřeno dítě do výchovy se konflikty projevují, jsou vyvolány jedním s rodičů, případně osobami žijícími s jedním z rodičů

Motivů pro popuzování dítěte proti druhému z rodičů je mnoho.

- 1) Motiv pomsty – velice častý, lidé ho používají od nepaměti.
- 2) Motiv ochrany dítěte – manželka po rozvodu změnila názor na bývalého manžela, ať již důvodně či bezdůvodně a brání tomu, aby se dítě s „takovým otcem“ stýkalo.
- 3) Motiv bezpečnosti – matka se obává, že by se otec mohl prostřednictvím dítěte o ní dozvědět nějaké informace.
- 4) Motiv autority životního vzoru – každý rodič chce svému dítěti předat své životní zkušenosti, své názory, vědomosti a postoje. Ale je tady ještě druhý rodič, který má na dítě právo a mohl by mu předat zase své názory a zkušenosti, které se odlišují od jeho.

- 5) Motiv preventivně praktický – je-li matka ve fázi získávání nového partnera, pak jej snáze získá, jestliže ukáže, že bývalé manželství je již pryč.
- 6) Motiv obav z pozdější ztráty dítěte – matka má strach z toho, že si starší dítě může svoji citovou preferenci prosadit.^{16/}

Jestliže se mají minimalizovat porozvodové problémy a začít budovat nový domov, musí dojít k procesu zvanému psychický rozvod. To je sled úkonů a procesů jejichž smyslem je vyrovnat se s rozpadem manželství tak, aby se minimalizovaly rozvodové ztráty a strádání a utvořily se podmínky k uspokojivému životu po rozvodu. Distancovat se od manželství a odpoutávat se od partnera. To znamená přijmout fakt, že jako manželé už nemáme od sebe co čekat, nic si nedlužíme, nepotřebujeme si mezi sebou nic vyřizovat, nebo se mstít. Oddělit manželství od rodičovství. Když jsme společné žití nezvládli jako manželé neznamená to, že selžeme i jako rodičové. Chránit děti, respektive jejich potřeby, zájmy a prožívání.

Psychický rozvod má určitá stádia a začíná ve chvíli, kdy je manželství nenávratně ztraceno.

1. etapa – oboustranné přiznání skutečnosti, že manželství ztroskotalo, oba se chtějí rozvést nebo oba cítí, že rozvod pro ně bude menším zlem než setrvávat v manželství.
2. typické emoce a citové bouře jako reakce na rozpad manželství, to je na životní ztrátu. Z počátku převažuje zlost, vztek, pocity hořkosti, křivdy, sebelítost, později truchlení a smutek. Nejdříve obviňují partnera, později se city soustředí na ně samotné. I smutek a truchlení patří k vyrovnání se s životními ztrátami.
3. „Období zvedání svěšených hlav“ jedinec začíná bilancovat, co vlastně ztratil a jaký byl jeho osobní podíl na ztroskotání manželství. Vyplatí se provést tuto bilanci co nejpoctivěji.

4. Navazuje na období zvedání hlavy, pohled se však neobrací zpět, ale k přítomnosti a k blízké budoucnosti. Začíná rekonstrukce životního stylu.
5. Je plně ve znamení otevřenosti směrem k budoucnosti. Mělo by to být období bez nenávisti, zloby a pocitu ukřivdění.^{17/}

3.3. Neúplná rodina

Pod pojmem rodina, nebo také „úplná rodina“ nemyslíme všechny příbuzné včetně babiček a tetiček, ale rodinu v nejužším slova smyslu a to otec, matka a děti které vychovávají.

Rodina, kde chybí otec nebo matka je neúplnou rodinou. Samotný rodič pak musí plnit veškeré rodičovské funkce sám. Nejčastější případy neúplných rodin jsou ty, kde chybí otec, a to z důvodu rozvodu, úmrtí nebo je neuveden. V případě rozvodu jsou nezletilé děti ve většině případů svěřovány do péče matce. V roce 1990 to bylo 64 040 případů, u nichž bylo nutné řízení ve věci nezaopatřených dětí. Z toho bylo ve 43 841 případech dítě svěřeno do výchovy matky a pouze v 3 846 případech otci.^{18/} Tento postoj plyne z v minulosti vybudované představy dělby práce. Žena se stará o děti a domácnost a muž výdělečně pracuje a živí rodinu. Dojde-li však k rozvodu rodičů, pak ve výchově dětí by měl pokračovat ten, kdo má lepší a zralejší osobnost. Nemusí to být právě matka. Zjistí-li se že lepší osobnost a výchovné předpoklady má otec, pak ať je dítě svěřeno do péče jemu. Na základě různých pramenů je nejdůležitějším kritériem „kvalita osobnosti“. Tou je souhrn povahových rysů, úroveň citové či psychosociální zralosti, morálních norem a dalších složek osobnosti. Kritérium osobnosti má svou důležitost neboť: rodič vychovává dítě tak kvalitně, jak kvalitní je sám. Předává mu ty hodnoty, které sám má.^{19/}

3.4. Výchova dítěte v neúplné rodině

Hlavním úkolem rodičů je výchova. To je důvěrné seznámení člověka se společností, ve které má šťastně a zdravě žít a v níž má mít úspěch.^{20/}

Výchova má stránku citovou a rozumovou. Citová výchova začíná od narození dítěte. Jsou to doteky rukou, mazlení, zvuk lidského hlasu, úsměv apod. Citová stránka nesmí být podceňována a je velmi důležitá pro zdárný vývoj dítěte. Kde byl nedostatek citu, projevuje se u dětí v pozdějším věku citová chladnost až povrchnost. Nejsou schopni dávat ani přijímat lásku. Nemůže se rozvíjet to co do vývoje nebylo vloženo. U citového nedostatku je v pozdějším věku velká pravděpodobnost a nebezpečí vzniku delikvence.^{21/} Důležitým prvkem výchovy je výchova rozumová. U té velmi záleží na vrozených, ale i získaných zkušenostech. Na této výchově se podílí nejen rodiče, ale i další instituce jako je mateřská školka, základní škola a další stupně vzdělávání. Rodina působí na dítě v každém věkovém období života. Pro jeho zdárný a úspěšný vývoj je ideální výchova v úplné rodině. Bohužel ne vždy je tomu tak.

Děti z rozvedených rodin zažívají otřesy, traumata, konflikty, frustrace a jsou neurotizovány domácím napětím. Rozvod je i jejich životní krizí, která v nich vzbuzuje mnoho nejistot a úzkosti. Tyto jevy je třeba odstranit, odreagovat a uvolnit. Dítě, samozřejmě s ohledem na jeho věk, by mělo vědět o tom, co se v rodině děje, aby si dovedlo věci vysvětlit.^{22/}

Matky, které zůstávají po rozvodu s dětmi samy se setkávají s celou škálou problémů. V první řadě sem patří otázky běžného praktického života jako jsou finanční prostředky, možnost zaměstnání, vedení domácnosti. Další oblastí jsou osobní problémy jako emoce, ohrožení osobní identity apod.

V neposlední řadě jsou to vztahy. Problémová interakce s dětmi, stále trvající konflikt s bývalým manželem, nejistota v eventuálním dalším vztahu. Tyto problematické situace vyvolávají u matky stres a taková zátěž může vést ke ztrátě energie, pocitu beznaděje a deprese. Starosti, které byly před rozvodem záležitostmi obou partnerů teď leží pouze na ní. Tento stav vyvolává podráždění a přetížení, což se promítá do zhoršeného vztahu k dětem a jejich výchově.^{23/} U dětí to potom může vyvolávat různé reakce jako např.: citovou deprivaci, špatné výsledky ve škole, drogovou závislost, záškoláctví, účast v pouličních bandách a s tím spojenou kriminalitu. Proto je důležité, aby se na výchově dětí podíleli oba rodiče. I v neúplné rodině lze všechny základní potřeby dítěte uspokojovat. Je důležité, aby rodiče ukončili svůj partnerský konflikt a nepřenášeli jej na dítě. Dále aby byl zajištěn pravidelný styk dětí s oběma rodiči, kteří se tak mohou podílet na jejich výchově. Jak uvádí ve své publikaci známý dětský psycholog Zdeněk Matějček: „Rodičovství nemůžeme zrušit. Můžeme je zapřít, potlačit, nehlásit se k němu, ale odepsat je nemůžeme. I po rozvodu zůstává faktem, že jsme matkou nebo otcem zcela určitého – našeho – dítěte. A být rodičem, to nese s sebou odpovědnost za jeho další příznivý vývoj ve zdravou, silnou, zdatnou osobnost. K tomu ovšem patří, aby bylo samo v životě šťastné a současně, aby bylo uspokojivě a přínosně zapojeno do své společnosti.“^{24/}

4. Sociální pomoc

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách může se po rozvodu matka s nezletilým dítětem ocitnou v nepříznivé životní situaci. Většinou se jedná o finanční problémy, řešení bytové otázky, zaměstnání apod. Mnohdy není schopna sama řešit nastalé problémy a potřebuje sociální pomoc. Existují různé formy finanční podpory rodiny a sociální služby pro rodiny.

4.1. Sociální péče

V případě, kdy se rodina ocitne z nejrůznějších důvodů ve stavu hmotné nouze, kdy jí schází prostředky na pokrytí základních životních potřeb nebo pokud se ocitne v určité obtížné životní situaci, má možnost získat dávky sociální péče. Žádosti vyřizují obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Dávky sociální péče se poskytují podle:

- zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti
- zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
- zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení
- vyhlášky MPSV č. 182/1991 Sb.

Příspěvek na výživu dítěte:

Příspěvek na výživu dítěte je peněžitá dávka, na kterou má nárok nezaopatřené dítě, které se považuje za sociálně potřebné, vůči němuž povinná osoba nežijící s dítětem v domácnosti neplní vyživovací povinnost, stanovenou jí rozhodnutím soudu. Pokud by příspěvek na výživu v peněžitě formě nebyl využíván ve prospěch dítěte, poskytne se ve věcné formě.

Dávka se poskytuje se výši stanoveného výživného, nejvýše však ve výši rozdílu mezi příjmem dítěte a jeho životním minimem, zvýšeným případně z důvodu potřeby dietního stravování nebo držení

průkazu mimořádných výhod ZTP/P. Dávka se poskytuje opakovaně měsíčně po dobu plnění podmínek nároku.

Dávky z důvodu sociální potřeby:

Jednorázové nebo opakující se (peněžité nebo věcné) dávky určené k zabezpečení základních životních potřeb jsou poskytovány v případě, že čisté peněžní příjmy občana, resp. domácnosti nedosahují životního minima a není možné je zvýšit vzhledem k věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním. Doplňují nedostatečný příjem domácnosti zpravidla do výše jejího životního minima, a to na základě individuálního posouzení sociální a ekonomické situace. Mohou však být poskytovány i v nižší úrovni, nebo naopak i nad úroveň životního minima, pokud jsou prokázány odůvodněně vyšší základní životní potřeby související např. s lékařsky doporučeným dietním stravováním, vyššími náklady na bydlení apod.

Peněžité a věcné dávky rodičům nezaopatřených dětí, těhotným ženám a nezaopatřeným dětem:

Peněžité nebo věcná nenároková dávka poskytovaná k uhrazení jednorázových mimořádných výdajů rodiny, jejíž jednotliví členové na jejich úhradu nemají dostatečné finanční prostředky. Posuzuje se příjmová situace rodičů nezaopatřených dětí, těhotných žen nebo nezaopatřených dětí v rodině, tj. zda z peněžních prostředků, které má rodina k dispozici, není možné uhradit jednorázové mimořádné výdaje, např. pobyt dítěte ve škole v přírodě, vybavení do školy, novou pračku apod.

Sociální příplatek:

Cílem této dávky je pomáhat rodinám s nízkými příjmy krýt náklady spojené se zabezpečováním jejich potřeb. Nárok na sociální příplatek

je vázán péčí o nezaopatřené dítě a na stanovenou hranici příjmů v rodině, která v předchozím kalendářním čtvrtletí musí být nižší než 1,6násobek životního minima rodiny. Se zvyšujícím se příjmem rodiny se příplatek postupně snižuje.

Příspěvek na bydlení:

Touto dávkou stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník či nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže příjem osob v bytě trvale hlášených byl v uplynulém kalendářním čtvrtletí nižší než 1,6násobek životního minima těchto osob. Příspěvek se poskytuje bez ohledu na to, v jakém bytě oprávněná osoba bydlí, zda jde o byt obecní, družstevní, v soukromém vlastnictví, nebo jde o byt ve vlastním domě, a jaké jsou skutečné náklady na bydlení.

Existuje také forma dávek sociální péče ve zvláštních případech.

Nenárokové dávky občanům, kteří potřebují zvláštní pomoc:

Peněžité a věcné dávky občanům, kteří se přechodně ocitli v mimořádně obtížných poměrech nebo v nich žijí, určené k překonání nepříznivých životních situací, zejména při získání zaměstnání, při zvyšování kultury bydlení, při péči o výchovu a vzdělání dětí, při využívání volného času a kulturním rozvoji. Výše dávky je závislá na posouzení správního orgánu. Jde o dávky jednorázové i měsíčně se opakující, za předpokladu splnění podmínek sociální potřeby.

4.2.Sociální služby

Poskytování většiny sociálních služeb dnes zabezpečují kraje a obce a také velké množství nestátních neziskových organizací.

Ministerstvo

práce a sociálních věcí ovlivňuje jejich činnost metodickými pokyny a kontrolami jejich dodržování. Poskytovatelé sociálních služeb mohou dostat na základě podané žádosti s předloženým projektem dotace od MPSV, ale také od krajů. Jedná se o:

- manželské a rodinné poradny
- služby tzv. "rané péče" zaměřené na rodiny s malými dětmi, jejichž vývoj je ohrožen vlivem zdravotního postižení nebo negativním vlivem okolního prostředí
- služby "respitní" neboli "odlehčovací" péče určené pro rodiny, které pečují o postižené dítě či jiného člena rodiny
- službu osobní asistence
- centra (střediska) denních služeb
- azylové domy pro matky s dětmi

Kromě sociálních služeb existuje i škála dalších typů zařízení, která jsou určena rodinám, maminkám a dalším rodinným příslušníkům. Jde třeba

o mateřská centra, komunitní centra, poradny pro ženy a dívky v obtížných životních situacích a řadu jiných služeb. Ministerstvo práce a sociálních věcí bude tyto služby od r. 2005 dotovat v rámci programů podpory fungující rodiny.

Sociální služby, poskytované kraji a obcemi jsou také těmito správními celky financovány a jimi je zajišťován jejich provoz. Jak je to ale se službami, které poskytují nestátní neziskové organizace? Odkud se berou prostředky na jejich činnost? Touto otázkou jsem se zaobíral a připravil jsem malé srovnání. Jako názornou ukázkou jsem si vybral azylové domy pro matky s dětmi. Ve městě Brně jsou tři účelová zařízení, které provozuje Magistrát města Brna. Na ulici Heyrovského a T. Novákové jsou to ubytovací kapacity pro matky s dětmi. Na ulici Koniklecova se jedná o přechodný pobyt pro osamělé rodiče pečující o nezaopatřené děti, tzn. že zde mohou být ubytováni i otcové s dětmi. Celkově je k dispozici 64 bytových jednotek, z toho je 15 pro matky

s dětmi do 3 let.^{25/} Tyto zařízení nabízí pouze ubytování bez resocializačního programu. Oproti tomu je jeden azylový dům pro matky s dětmi provozovaný nestátní neziskovou organizací.

4.3. Domov sv. Markéty pro matky s dětmi v tísní

Domov sv. Markéty byl otevřen v roce 1994 a sídlí v Brně na ulici Staňkova 47. Zřizovatelem je Diecézní charita Brno a organizačně je začleněn do Oblastní charity Brno. Zřizovatelem Oblastní charity Brno je Brněnské biskupství. Oblastní charita Brno je zřizovatelem dalších sedmi projektů.

Domov sv. Markéty slouží matkám s dětmi, které se dostaly do sociální a bytové tísně a nejsou schopny tuto situaci zvládnout vlastními silami (případy domácího násilí, rozpad manželství kvůli drogové či jiné závislosti partnera nebo postižení dítěte, neschopnost postarat se o dítě bez asistence další osoby apod.).

Nabízené služby:

- nouzové ubytování matek s dětmi na 1 – 3 dny, v odůvodněných případech i déle
- ubytování matek s dětmi do 18 let nebo těhotných žen v tísní na dobu nezbytně nutnou – až 1,5 roku
- sociální, resocializační a výchovný program pro matku i dítě
- sociální, psychologické a právní poradenství a informace
- materiální výpomoc (charitní šatník, nezbytně nutné potraviny)
- následné bydlení – ubytování až na dobu 3 let v neřešitelných případech
- motivace k přijetí zaměstnání

Kapacita zařízení:

27 bytových jednotek (94 lůžek) pro matky s dětmi

1 byt nouzového bydlení (4 lůžka)

1 bytová jednotka (2 lůžka) pro starší spoluobčany

Poskytnuté služby v roce 2004:

Základní ubytování matek s dětmi:	137 osob
z toho matky	53 osob
děti	84 osob
nouzové ubytování:	173 osob
z toho matky	60 osob
děti	113 osob
následné ubytování:	7 osob
z toho matky	3 osoby
děti	4 osoby

Obsazení bytů během roku 2004 je 93,42%. ^{26/}

O komplexní činnost domova se stará 18 zaměstnanců.

Výdaje roku 2004 byly kryty z následujících zdrojů:

1) dotace MPSV	1 036 200,-Kč
2) dotace Krajský úřad	1 232 815,-Kč
3) dotace MmB a obecní úřady	1 845 345,-Kč
4) Úřad práce	87 266,-Kč
5) nadace zahraniční a tuzemské	93 000,-Kč
6) sbírky	56 931,-Kč
7) sponzorské dary	170 500,-Kč
8) příjmy od uživatelů	1 131 617,-Kč
9) jiné	489 877,-Kč ^{27/}
Celkové náklady	6 143 551,-Kč ^{28/}

Když se podíváme na předchozí údaje zjistíme, že dotace Ministerstva práce a sociálních věcí, Krajského úřadu, Magistrátu města Brna a obecních úřadů činí v součtu 4 114 360,- Kč. Tato částka tvoří cca 2/3 celkových nákladů na realizaci projektu. Budova, ve které Domov sídlí, je ve vlastnictví města a Domov ji má bezplatně pronajatou. To znamená, že i když činnost domova provozuje nestátní nezisková organizace je z větší části financovaná ze státní pokladny.

Služeb domova samozřejmě nevyužívají pouze rozvedené matky s dětmi, ale například svobodné matky, které nepoznaly vlastní rodinu a po 18. roce ukončily pobyt v dětském domově, matky s dětmi romské populace, uprchlíci apod. Stejně tak jako některé dávky sociální péče využívají i ostatní občané např. nezaměstnaní členové úplných rodin, jednotlivci ve složitých životních situacích apod. Pravdou zůstává, že stát na sociální pomoc neúplným rodinám věnuje nemalé prostředky ze státního rozpočtu, které by mohly být využity na jiné účely.

Závěr

Ve své práci nazvané „Rozvod jako sociální problém“ jsem se zaměřil na vývoj rozvodovosti v České republice a na její příčiny. Dále na rodinu a její funkce. Dopad rozvodu na členy rodiny a vliv na výchovu dětí. V poslední kapitole jsem věnoval pozornost sociální pomoci neúplným rodinám.

Rozvodovost v ČR má stoupající tendenci a změny po roce 1989 neměly na zvyšování rozvodovosti výrazný vliv. Tyto změny mají vliv na vývoj sňatečnosti, která má klesající charakter. V důsledku vysoké rozvodovosti a malého počtu uzavřených sňatků dochází ke zvyšování počtu neúplných rodin. Podle statistiky v roce 2005 je v ČR 361 483 neúplných rodin s dětmi.^{29/} V současnosti probíhají změny v rodinném životě a jeho sociálně ekonomických podmínkách. Touto situací se zabývá: Národní zpráva o rodině 2004, která hodnotí stav podpory rodiny ze strany státu jako nedostatečný (sociální dávky a daňová zvýhodnění).^{30/} Také výchova dětí v neúplné rodině není ideální. Osamělý rodič se může potýkat po rozvodu s různými problémy, ať již psychickými, finančními, bytovými, či pracovními. Absence druhého z rodičů má v řadě případů vliv na výchovné působení na dítě při utváření jeho zdravé osobnosti. Nezletilé děti jsou většinou svěřovány matce. Ta se může po rozvodu ocitnout v nepříznivé, tíživé životní situaci, kterou není schopna sama řešit a je odkázaná na sociální pomoc. Tu poskytuje stát prostřednictvím krajských a obecních úřadů ve formě sociální péče a sociálních služeb. Tyto prostředky tvoří nemalou část státního rozpočtu.

Rozvod působí nepříznivě nejen na rozvádějící se manžele, ale i na jejich děti. Proto by každý před vstupem do manželského svazku měl věnovat pozornost výběru partnera. Žádný partnerský vztah se neobejde bez určitých kompromisů a tolerance. Toto je potřeba si uvědomit.

Resumé:

Má bakalářská práce na téma „Rozvod jako sociální problém“ je rozdělena do čtyř hlavních kapitol.

První kapitola, která je rozdělena na šest částí, je věnována právní úpravě manželství, podmínkám vzniku manželství, způsobu uzavření manželství, okolnostem vylučujících manželství, vztahům mezi manžely a zániku manželství,.

Druhá kapitola se ve svých šesti částech zabývá vývojem rozvodovosti v ČR a to jak před, tak po roce 1990. Dále jsou porovnávány příčiny rozvodů ve sledovaných obdobích a posouzení vlivu politických, hospodářských a kulturně společenských změn po roce 1990 na zvyšování rozvodovosti v ČR.

Ve třetí kapitole, která se skládá ze čtyř podkapitol, jsem se zaměřil na rodinu, její funkce a výchovu v rodině, rozpad rodiny a jeho dopad na její členy, neúplnou rodinu a výchovu dětí v neúplné rodině.

Čtvrtá a poslední kapitola má tři části, ve kterých se pojednává o sociální pomoci rozvedeným matkám s dětmi. A to jak formou sociální péče, tak formou sociálních služeb. Porovnání pomoci státu a nestátní neziskové organizace.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno

ANOTACE

WALTER, Pavel, Rozvod jako sociální problém (bakalářská práce).
Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřil na vývoj rozvodovosti v České republice a na její příčiny. Vliv politických, ekonomicko hospodářských a kulturně společenských změn po roce 1990 na zvyšování rozvodovosti. Je zde popsána rodina a její funkce. Dopad rozvodu na členy rodiny a vliv na výchovu dětí. Dále jsem věnoval pozornost sociální pomoci neúplným rodinám. Porovnání sociální pomoci poskytované státem a nestátní neziskovou organizací.

Klíčová slova:

Manželství, rozvod, příčiny rozvodu, sňatek, rodina, neúplná rodina, výchova, rodiče, sociální pomoc, stát

In my bachelor work I analysed reasons for divorces in the Czech Republic and the influence of political, economical, cultural and society changes after 1990. Family, its functions and influence of family divorce on familymembers and children education are also described. Further I devoted my attention to social help to partial families and I compared social help offered by state and non-state non-profit organization.

Key words:

Matrimony, divorce, divorce reasons, marriage, family, partial family, education, parents, social help, state

Literatura a prameny:

Zákony:

1. zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
2. zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti
3. zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
4. zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení
5. vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb.

Knihy:

6. BAKALÁŘ, Eduard, Nové pohledy na rozvodovou tematiku, 1. vyd. Praha: MPSV ČR, 1993, str.21-28, 30-32, 39
7. BROCKERT, Siegfried, Encyklopedie pro rodiče, 95. Publikace, Vimperk, Papyrus, 1996, str.271
8. DYTRYCH, Zdeněk a kol., Rodiče nezletilých dětí a rozvod, 1. vyd. Praha: Ústav zdravotní výchovy, 1986, str. 6
9. KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol., Prostředí člověk výchova, 117. publikace, Brno: Paido, 2001, str.78,79
10. MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk, Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči, Praha: Portál 1993, str. 5, 7, 14
11. MAZÁNKOVÁ, Libuše, NEVORÁNEK, Jaroslav, ŘEHOŘ, Antonín, Sociologie rodiny II (vybrané kapitoly), Brno: IMS, 2004, str. 8, 11

12. NEVORÁNEK, Jaroslav, ŘEHOŘ, Antonín,
Kapitoly ze sociologie rodiny, Brno: IMS, 2004, str. 6-8
13. PLZÁK, Miroslav, Poznání a léčba poruch manželského soužití,
1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 109
14. PLZÁK, Miroslav, UZEL, Radim, Zákony ženské přitažlivosti,
1.vyd. Praha: Eminent, 1995, str. 190
15. PLAŇAVA, Ivo, Jak se nerozvádět, 1.vyd. Praha: Grada
Publishing, 1994, str. 64-68
16. SEKOT, Aleš, Sociologie v kostce, Brno: Paido, 2002, str.119
17. SMRČKA, Ferdinand a kol., ABC rodinné výchovy, 2.vyd.
Praha:1974, str. 44-45

Články:

18. ANDRLE, Alois, Úplných rodin v Česku rapidně ubylo,
www. novinky.cz, 23.1.2005
19. HRONOVÁ, Martina, Třetina domácností je jednočlenná,
deník Právo, roč. 15, č. 231, str. 7
20. Národní zpráva o rodině 2004 (zkrácená verze),
Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2004
21. Populační reprodukce obyvatelstva, www.fse.ujep.cz

Tištěné prameny:

22. Výroční zpráva oblastní charity Brno 2004,
vydala: Diecézní charita Brno, 2004

Informace z internetu:

23. www.czso.cz

24. www.mpsv.cz

Jiné zdroje:

25. osobní konzultace s Ing. Vlachovou, vedoucí Domova sv. Makéty,
Staňkova 47, Brno
26. osobní konzultace s Mgr. Navrátilovou, pracovnící Sociálního
odboru MmB, Malinovského nám. 3, Brno

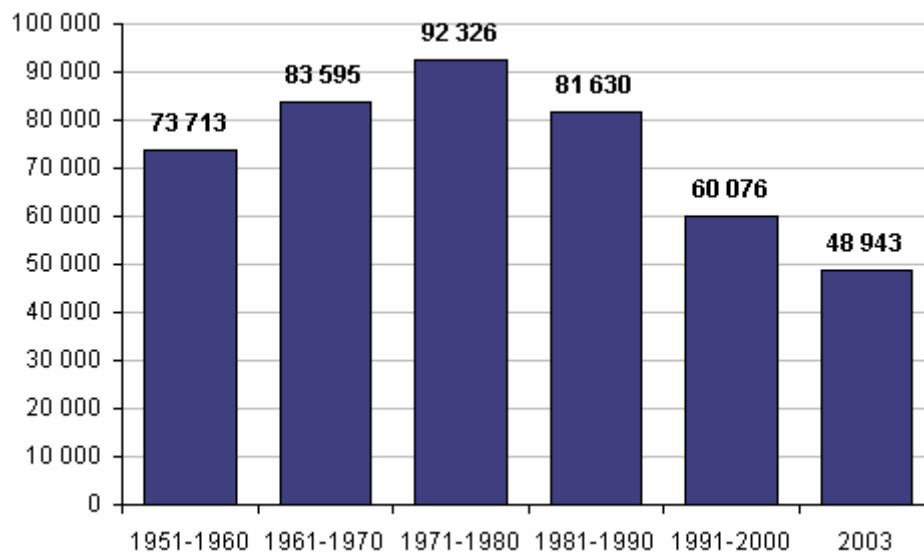
Odkazový a poznámkový aparát:

- 1/ Blíže o příčinách manželských poruch PLZÁK, Miroslav, Poznání a léčba manželského soužití (13 : 109)
- 2/ Podrobnější informace přináší článek Populační reprodukce obyvatelstva (21)
- 3/ viz. příloha č. 1
- 4/ viz. příloha č. 2
- 5/ viz. příloha č. 3
- 6/ viz. příloha č. 1
- 7/ ANDRLE, Alois, článek Úplných rodin v Česku rapidně ubylo (18)
- 8/ O rodině se podrobněji zmiňuje KRAUS, Blahoslav a kol.
Prostředí –člověk- výchova (9 : 78-79)
- 9/ NEVORÁNEK, Jaroslav, ŘEHOŘ, Antonín, Kapitoly ze sociologie Rodiny (12 : 6-8)
- 10/ SEKOT, Aleš, Sociologie v kostce, (16 : 119)
- 11/ viz. literatura (9 : 78)
- 12/ různé typy manželství popisují autoři PLZÁK, Miroslav, UZEL, Radim, Zákony ženské přitažlivosti (14 : 190)
- 13/ MAZÁNKOVÁ, Libuše a kol. Sociologie rodiny II (11 : 8)
- 14/ Podrobněji MATĚJČEK, Zdeněk, Přestali jsme být manželi, ale nepřestali jsme být rodiči (10 : 7)
- 15/ Blíže DYTRYCH, Zdeněk, Rodiče nezletilých dětí a rozvod (7 : 6)
- 16/ Tato problematika je podrobněji popsána v publikaci BAKALÁŘE, Eduarda, Nové pohledy na rozvodovou tematiku (6 : 21-28)
- 17/ o psychologickém rozvodu hovoří PLAŇAVA, Ivo, Jak se nerozvádět, (15 : 64-68)
- 18/ ukazatelé počtů nezletilých dětí svěřených po rozvodu do péče matce nebo otci (6 : 39)

- 19/ problematikou svěřeni nezletilých dětí do péče po rozvodu se zabývá BAKALÁŘ, Eduard, viz. literatura (6 : 30-32)
- 20/ definici výchovy formuluje BROCKERT, Siegfried, v Encyklopedii pro rodiče (7 : 271)
- 21/ o důležitosti citové výchovy více SMRČKA, Ferdinand a kol. ABC rodinné výchovy (17 : 44-45)
- 22/ podrobněji MATĚJČEK, Zdeněk, Přestali jsme být manželi, ale nepřestali jsme být rodiči (10 : 14)
- 23/ MAZÁNKOVÁ, Libuše a kol. Sociologie rodiny II, (11 : 11)
- 24/ Citát o rodičovství, autor MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk, Přestali jsme být manželi, ale nepřestali jsme být rodiči (10 : 5)
- 25/ viz. jiné zdroje (26)
- 26/ čerpáno z výroční zprávy Oblastní charity Brno 2004 (22)
- 27/ jiné příjmy tvoří prodej odpadového textilu, prodej drobného hmotného investičního majetku, výtěžek z plesu aj.
- 28/ viz. jiné zdroje (25)
- 29/ blíže článek politoložky HRONOVÉ, Martiny, Třetina domácností je jednočlenná (19 : 7)
- 30/ o klesajícím počtu rodin v ČR hovoří Národní zpráva o rodině 2004 (20)

Příloha č. 1

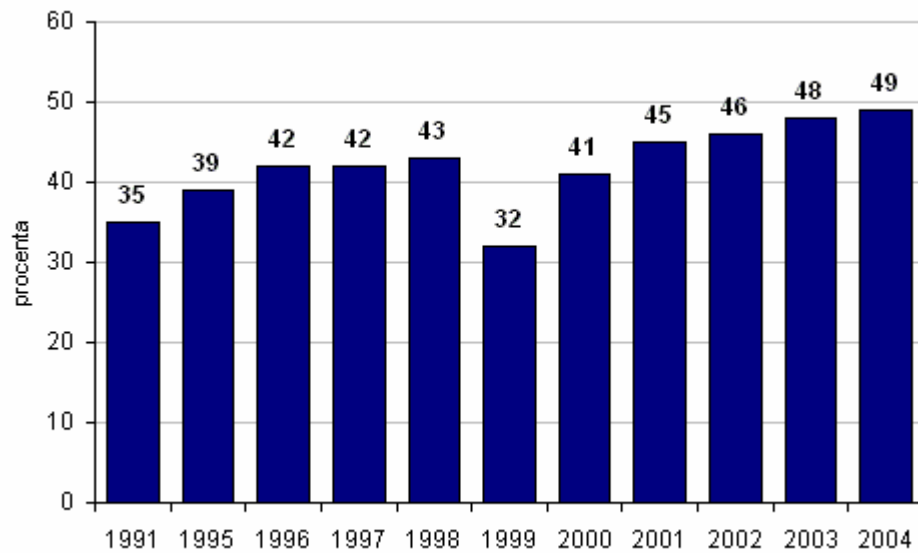
Průměrný roční počet sňatků v letech 1951 až 2000 po desetiletých obdobích a počet sňatků v roce 2003

Zdroj: oficiální webové stránky Českého statistického úřadu

Příloha č. 2

Úhrnná rozvodovost v období 1991 – 2003 v %

Zdroj: oficiální webové stránky Českého statistického úřadu

Příloha č. 3

Počet rozvodů v zemích Evropské unii v roce 2003 (na tis. obyvatel)

Země	Počet rozvodů na 1000 obyvatel
Česko	3,2
Lotyšsko	3,1
Belgie	3
Estonsko	3
Dánsko	2,9
Velká Británie	2,7
Finsko	2,6
Maďarsko	2,5
Německo	2,5
Švédsko	2,4
Lucembursko	2,3
Rakousko	2,3
Francie	2,1
Litva	2,1
Portugalsko	2,1
Nizozemí	2
Slovensko	2
Kypr	1,9
Polsko	1,3
Slovinsko	1,1
Řecko	1
Španělsko	1
Irsko	0,7
Itálie	0,7
Malta	0,2

Zdroj: oficiální webové stránky Českého statistického úřadu

Příloha č. 4

Rozvody, rozvodovost, rozvodový index a úhrnná rozvodovost v letech 1989-2001

Rok	Počet rozvodů	Hrubá míra rozvodovosti	Rozvodový index	Úhrnná rozvodovost
		(rozvody na 1000 obyv)	(rozvody na 100 sňatků)	na 100 sňatků
1989	31 376	3,0	38,6	37,2
1990	32 055	3,1	35,2	38,0
1991	29 366	2,8	40,8	34,9
1992	28 572	2,8	38,6	34,0
1993	30 227	2,9	45,8	36,2
1994	30 939	3,0	52,9	37,6
1995	31 135	3,0	56,7	38,5
1996	33 113	3,2	61,4	41,8
1997	32 465	3,2	56,2	42,1
1998	32 363	3,1	58,8	43,1
1999	23 657	2,3	44,2	32,4
2000	29 704	2,9	53,7	41,3
2001	31 586	3,1	60,3	45,0

Zdroj: oficiální webové stránky Českého statistického úřadu